

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

Առաւելան դէմ, Օտարականն ու իր խումբը շարունակեցին իրենց ճամբան դէպի Կափառնաւաւ, որ լճեզրին նստած կը ժպտէր կարծես, իր խիտ ծառաստաններուն մէջէն: Իրիկնամուտ էր արդէն, երբ անոնք Կափառնաւաւ հասան: Ամբողջ քաղաքը աշխոյժ հռուղեռի մէջ էր, բաւորն ալ կ'ուզէին Երուսաղէմէն վերադարձողը տեսնել, որ ամիսներէ ի վեր հեռացած էր իրենցմէ:

Նորաշէն ժողովարանին մօտ, փողոցներէն հոն խուժող բազմութիւնը այնքան ստուարացաւ, որ Օտարականը ստիպուեցաւ կանգ առնել: Բաւորը իրեն կը նայէին, իրենց հեքին մէջ սեղմած կարօտին անձուկը, և իրենց նայուածքներովն իսկ կը թուէին հարցնել իրեն, թէ ինչո՞ւ այսքան ուշ կը վերադառնար: Բաւորի աչքերուն մէջ սերտութեան արցունք կար:

«Երկար եղան օրերը որոնք հեռու պահեցին զիս ձեզմէ, ըսաւ Օտարականը, սովայն անօգուտ չեղան անոնք: Իւրաքանչիւր օրը որ բաժնուեցաւ ձեզմէ, քայլ մը ևս մօտեցուց մեզ մեր Երկնաւոր Հօրը, որուն սպասումը քաղցր է և վերջ չունի, հայրենի տուն վերադառնալ ուզող իր սրբիներուն համար:

«Ուրախ եմ որ վերստին ձեր մէջ եմ, ձեր բոլորի անոյշ ու զգուող նայուածքներուն ներքեւ: Ի՞նչ քաղցր է բարեկամներուն հետ ըլլալ, քայլել ու խօսակցիլ միասին, առանց երկմտութեան և կասկածի:

«Հոս ես ինքզինքս իմ տանս մէջ կը զգամ, հոս իրերը բաց են ու պայծառ, և օրերը թեթեւ քայլերով կ'ընթանան: Հոս լուսթիւնը լեցուն է յուշերով և խոհերով, մոռացումն անգամ կանչն է իմաստութեան:

«Սովայն հոն, ուրկէ կը վերադառնամ, խօսքերու սկիւն և յայտին խոստումը կը մնային անարձագանգ, անդունդին մէջ նետուած քարերու նման:

«Հոն, անոնք չէին հասկնար զիս, իմ խօսքերս անոնց համար չէին: Հոգիս պայծառ էր, արշալոյսին մէջ բարձրացող լիբան նման, սովայն իրենք ցուրտ էին և խոժոռ, իրենց ծիծաղին մէջ անգամ ձիւն կար:

«Հոս գտարուն է, և սիրտերը տաք են ու փխրուն, սերմեր ընդունելու պատրաստ հողին պէս: Սերմնացանն եմ ես բաւոր ժամանակներու, եթէ իմ խօսքերս մոռցուին իսկ ձեզմէ, անոնք պիտի ծփանայ ծովու ալիքներուն վրայ և ձեր գըլխուն վերեւ դիզուող ամպերուն մէջ, կազմելու անկորնչելի տեսիլքն ու ծիածանը բոլոր ժամանակներուն: Իմ խօսքերս ականջներու համար չեն միայն, անոնք խոստումներ են վաղուան, լոյսը խաւար սիրտերուն, արեւը ծովին և լեռներուն և կեանքը մարդերուն:

«Ով որ չ'ընդունիր ճշմարտութիւնը զոր հկած եմ աւանդելու, դաշնակից է չորին և հայհոյիչ ճշմարտութեան, առանց որուն՝ կեանքը աղիքի ու ակռայի արտաւած պայքար մըն է լոկ, զուրկ նպատակէ և իմաստէ:

«Բնութիւնը թշնամի է մեզի, բնազդը՝ մոլորեցուցիչ, անցեալը՝ անիրաւ և Օրէնքը՝ անկատար: Որդերու հետ սողալու համար չէ որ այս աշխարհը հկած ենք: Ով որ կը զգայ թէ իր ստամոքսին հետ հողի մըն ալ ունի, չի կրնար հաշտուիլ կեանքին հետ զոր կ'ապրին մարդիկ այսօր, և օրէնքներուն՝ որոնք Չորին իշխանութեան դէմ փոխանակ թուժը ձեռնալու, փոխարինած են չորիքը: Ես օրէնքները լուծելու չեմ հկած, այլ ամբողջացնելու: Սովայն լրացնելու համար անկատարը՝ պէտք է փոխանակել զայն Նորով, անգիտանալու չափ Հինը:

«Ըսուած է թէ մի՛ սպաններ, բայց ես կ'ըսեմ, սպաննեցէք անկողնազուրկ սպաններուն, ամենազօր կիրքը մարդոց, ուրիշներու չորիքին մէջ իրենց յագեցումը որոնող:

«Ըսուած է թէ մի՛ ցանկանաք, բայց ես կ'ըսեմ, ցանկալ գիտցէք ձեզմէ անդին, ձեւէն, գոյնէն, հրապոյրէն գերազօր շնորհներուն, երազին՝ զոր տակաւին վեր կը մնայ մեր հաստգութեան:

«Ըստեա՛մ է, աչքի տեղ աչք և ականայի փոխան ականայ: Սակայն ես կ'ըսեմ ձեզի, թէ Չարին հակառակ մի՛ կենաք, մի՛ քրքրէք վէրքին պալարը, որ կրնայ թու-նաւորել, մի՛ նետէք ցետին մէջ քար, որ կրնայ ձեր վրայ ցայտել: Դիմադրու-թիւնը Չարին, բնութեան օրէնքով, ա-նասնական է, իսկ անդիմադրութիւնը՝ գերմարդկային: Ով որ կրնայ յաղթել իր անձին՝ ան միայն կրնայ յաղթել աշխար-հին: Եթէ չէք կրնար ըլլալ սուրբեր սի-րոյ և խաղաղութեան, եղէք զինուորները անոնց, թող ձեր կեանքը պաշտպանը հանդիսանայ այդ զոյգ դատերուն: Առանց քաջութեան և պայքարի, չկայ ճշմարիտ զոհագործութիւն, ինչպէս նաև ազատա-գրու՛մը զոհերուն: Իրական սէրը, սէրն է մեր երազներուն և յոյսերուն, և մեր երազներն ու յոյսերը պէտք է ըլլան բարձրագոյն մտածումը կեանքին:»

«Ըստեա՛մ է թէ մի՛ շնոր, բայց ես կ'ը-սեմ ձեզի, ձեր իրաւունքէն անդին ձեր պահանջելու մտածումը շնութիւն է ինք-նին: Ով որ կ'ուզէ ինքզինքը մաքուր պահել՝ պէտք է հրաժարի նոյնիսկ անցո-ղական և լռին ցանկութիւններէն: Մտա-ծել, երեւակայել, ցանկալ, մտանութիւն է արդէն: Ով որ կրնայ կտրել ցանկու-թեան նայուածքէն շինուած առաջին թելը, կրնայ փրկուիլ այն նենգաւոր ցանցէն, զոր նայուածքներէն կը հիւսուի:»

«Ըստեա՛մ է թէ սուտ երդում մի՛ բնիք, բայց ես կ'ըսեմ ձեզի, ով որ ճշմարիտ կ'երդնու՝ կը վախնայ: Ով որ սուտ կ'երդնու՝ կը խաբէ: Ծշմարիտ հոգին եր-դումներու պէտք չունի: Այնքա՛ն շատ են դժուար և երդումները, որ անոնց դի-մելը ինքնին ծիծաղելի ընել է ճշմար-տութիւնը:»

«Հոգիին այս փոխակերպումով լսկ կարելի է յաղթել Չարին, որ միահեծան հարկահանի մը պէս կը բռնանայ մեր վրայ: Այս կերպով միայն դուք կը մե-ծարէք ձեր անձը և կը գթաք ուրիշնե-րուն, բաժնելով անոնց ցաւը, առանց ըլլալու ցաւը ձեր շուրջիններուն: Սիրել գիտցէք ձեր նմանները, առելու աստի-ճան ձեր անձերը: Անձին սէրն է աղբիւրը քոյր և արեւիքներուն և նախճիւրներուն:

Երբ զոհերը կարենան գթալ իրենց գա-հիճներուն, այն ատեն մեր բնութեան և կեանքի ցաւագին աղջէն պիտի կրնայ ըսիլ սիրոյ և խաղաղութեան գարունը, իր բովանդակ պայծառութեամբ»:

Այս խօսքերը ըսելէ յետոյ, Օտարա-կանը շարունակեց իր ճամբան դէպի Պետ-րոսի գոքանչին տունը, ուր կը մնար երբ կափառնաում գար: Աղիւսէ պատերով շինուած բնակարան մըն էր ան, քաղա-քին ծայրը, թուզի և արմաւի ծառերով չրջապատուած: Կանաչեղէններու պար-տէզը կը բանար պզտիկ հորիզոնը տունին: Ամիսներ առաջ Օտարականը բժշկած էր ծերունի կիներ իր ծանր հիւանդութենէն, և այս վերջինը իրր երախտագիտութիւն իրեն արամադրած էր իր բնակարանը:

Ուշ ատեն, երբ բազմութիւնը ցրուե-ցաւ, ծանօթներու խումբը ընթրիքի նստաւ: Ծաշը կը բաղկանար անխմոր հոցէ, ձուկերէ և զանազան կանաչեղէն-ներէ: Սեղանին վրայ, հողէ ամաններուն մէջ դրուած էին նոյնպէս մեղր, հաւկիթ, ձիթապտուղ և չոր միրգեր: Երկու հողէ կանթեղներ իրենց տմայն լոյսը կը սրփ-ռէին սեղանին վրայ, առանց հաւասարի կարենալու պայծառ լուսնի լոյսին, որ կը շոգար դուրսը և սրուն արծաթ ճա-ռագայթները պատուհաններէն և դուռէն ներս կը թափանցէին, գեղեցիկ ներդաշ-նակութիւն մը կազմելով Օտարականի տեղոյն դէմքին և ձերմակ պատմուճանին հետ: Խաղաղութեան և միութեան քաղցր ինչ մը կը ծաւալէր տունէն ներս և ընթրողներուն շուրջը, վերածելով բո-լորը, մարդ, կին և տղայ, գողտր ամբող-ջութեան մը, մէկ մարմնի և մէկ հոգիի, իրենց Վարդապետով ամբողջացած:

Ծաշէն յետոյ Մատթէոս պատմեց կա-փառնաում մնացող բարեկամներուն իրենց երուսաղէմի ճամբորդութեան և կատար-ուած հրաշագործութիւններու մասին: Նստողներէն ոմանք երկինք կը բարձրա-ցընէին իրենց ձեռքերը, փառաբանելու զԱստուած. ուրիշները երկիւղած կը համբուրէին Օտարականի պատմուճանին քղանցքները: Բիշ մը անդին, լուռ կ'ար-տասուէր Մագդաղինացին, եղբրական ու քաղցր, տերեւթափ նախնիի մը նման:

«Մի լար, Մազդազինէ, ըսաւ Գուգայի կինը, քաւ առաքինութիւններուդ շուշանը կը ծաղկի ահա մեղքերուդ ազդրին վրայ: Մարդը այն առնէ միայն երջանիկ է, երբ կը մտնայ աշխարհը»:

«Այս գիշեր բաց են հագիւս ազրիւրները, ըսաւ Մազդազինացին, և անոնք արցունք և սէր կը ծորեն հաւասարապէս: Անտառ մըն էի մութ ծառերու, գիշեր մը մեղսալից: Յետոյ եկաւ լոյսը, նայեցայ իրեն, ընկղմեցայ իր յարձանքին մէջ, և այժմ գինսով եմ երկնային գինիէն: Մարուն ունիմ սուրբ և զեղեցիկ բաներու և անձանօթ ներկայութիւն մը կը լցնէ շուրջս: Գեղեցիկ եմ ես նման Սարսնի շուշանին, սակայն հին մեղքերու օձեր տակաւին կը սորսորան արեանս մէջ»:

Այս խօսակցութիւնը ընդհատուեցաւ յանկարծ, երբ առնին ցած պատուհանէն պատգարակ մը ներս հրուեցաւ, որուն մէջ պառկած էր տգոյն և զգայազիրկ մարդ մը: Երկու ուժեղ բազուկներ վերցընելով պարանոցէ կախուած մահիճը, գայն Օտարականին առջև դրին: Կմախքացած հիւանդին շրթները կը դողային, իր քովանդակ մարմինը մեռածի նման էր, բացի իր աչքերէն, որոնք մարելու մօտ եղող ճրագներու նման կը պսպղային տակաւ, իրենց վրայ հրաւիրելով Օտարականին դուրսը:

Մահիճին ետէն անընդհատ կը շտապէր նոր դէմքեր, բոլորին անբուական եկող սննեակին մէջ, և ձեռքերու ամբողջ անտառ մը կը կարկառուէր դէպի Օտարականը, աղերսելու Անկէ որ բուժէր հիւանդ մարդը:

Օտարականը ռաքի ելաւ, նախ նայեցաւ իր շուրջը, յետոյ խրելով իր նայուածքը հիւանդին աչքերուն խորը, թրթռուն ձայնով մը ըսաւ. «Ո՞վ մահկանացու, կը հաւատա՞ս որ յանուն երկնաւոր Հօր կրնամ քեզ բուժել»: «Կը հաւատամ», ըսաւ մահամերձը, նուաղուն ձայնով, կարծես եկած հեռունիքէն: «Բու հաւատա՞ր պիտի փրկէ քեզի, ել մահիճէդ և գնա»: Հիւանդը բուռն ճիգով մը սկսաւ շարժիլ մահիճին մէջ, յետոյ ելաւ և նստաւ: Հոն հաւաքուողները լեցուեցան ներքին դողով մը, անոնց այնպէս կը

թուէր թէ Օտարականին գլուխը տաղերուն կը հպէր, իսկ ձեռքերը կ'երկարէին մինչև աշխարհին ծայրը:

«Տէր, ըսաւ Պետրոս, մեղի ես չնորհէ հրաշքներ դործելու ոյժը»: «Հրաշքը արդիւնքն է հաւատքին, եթէ մանանիսի հատիկին հափ իսկ հաւատք ունենաք, պիտի կրնաք ըսել լեռներուն որ փոխեն իրենց դիրքը, և մարդերուն՝ որ վերածուին իրենց բարձրագոյնին»:

«Մեզի իրարմէ զատարոշողը, անհունին հետ ունեցած մեր յարաբերութիւններն են: Մարդուն համար սակայն կարելի է բազմացնել այս յարաբերութիւնները և ծնիլ ամէն օր նոր ոյժով և մօտենալ Աստուծոյ: Մեր կեանքի մեծագոյն ժամերը կը սկսին այն պահուն, երբ առաւել կամ նուազ չափով մենք մեղմէ դուրս կու գանք, նուաճելով մեր առօրեայ ետը, և գէթ վայրկեանի մը համար կը կենանք յաւիտեանականութեան շեմին, զգալու համար խորհուրդը կեանքին, վեր մեր առօրեայէն»:

«Զեզի պակսողը մաքի կեդրոնացումն է, կարենալ տեսնելու իրերու լոյսը, և նայնացնելու ինքզինքնիդ այն հոսանքին՝ որ գաղտնիքն ու փրկարար ստուգութիւնն է կեանքերու և որ միացումն է Աստուծոյ կամեցողութեան և մեր փափաքներուն: Եւ այդ ոյժը կ'աւելնայ անոնց մէջ, որոնք գիտեն կենալ բարձունքներու վրայ, ուր հոգին կը նուաճէ մարմինը, և ուրկէ կարելի կ'ըլլայ մեզի տեսնել ամէն արարք և խորհուրդ, կապուած անվրէպ մեծ և անմահ բանի մը: Կեանքը ձեռքառնելէ առաջ, պէտք է ըմբռնել անոր իսկութիւնը, այսինքն նշմարել տեսանելիէն անտեսանելին գացող մեծ ուղին: Այդ ճամբայէն ընթացողին համար ոչինչ կայ գաղտնի և անկարելի: Հոն իրենք մերկ են և շօշափելի, և անոնց տիրապետելու կարելիութիւնը անսահման»:

«Զեր սիրտերը պէտք է ճանչնան գաղտնիք օրերուն, և ձեր խօսքերը պէտք է հարազատ արտայայտութիւնը ըլլան ձեր մտածումին: Դուք պէտք է կարենաք ձեր սկիական մասնիկով հպիլ ձեր իղձերու մերկ մարմիններուն: Հրաշքը հաւատքին պտուղն է, և պտուղը աւելի չ'արժէր քան ծառը»:

Բ.

Յաջորդ օրը երբ Օտարականը կափառանառմի փոքրիկ նաւահանգիստը այցելեց, առաջնորդութեամբ իր ձկնորս աշակերտներուն, հոն հաւաքուած գտաւ բազմութիւն մը, մեծաւ մասամբ հիւանդներէ բաղկացած: Բոլորը իրեն կը նայէին, դառն բայց քաղցրացած սպասումով:

Անոնց մէջ էր նաև հոսիմէացի գինւորական մը, իր շուրջ ունենալով քաղաքի աւագանին, երբ Օտարականը ծովեզր հասաւ, իրեն ընդառաջեցին հրէից ծերերը և խնդրեցին որ հարիւրապետին տունը գար իրենց հետ, բժշկելու անոր շատ հիւանդ և սիրելի ծառան, աւելցնելով թէ հարիւրապետը շատ բարի և ազնիւ անձնաւորութիւն մըն է, կը սիրէ մեր ազգը և մեր ժողովարանը ինք շինել տուած է:

Օտարականը նայեցաւ հոսիմէացի հարիւրապետին և անոր դէմքին վրայ կարդաց իր վիշտն ու հաւատքը, ապա ըսաւ, «Պատրաստ եմ դալու»: «Արժանի չեմ ես իմ յարկէս ներս ընդունելու ձեզի, ըսաւ Հարիւրապետը, հրամայեցէք միայն, և ես վստահ եմ որ իմ ծառաս պիտի բուժուի»: «

Օտարականը այս անակնկալէն զգացուած, դարձաւ իր շուրջիններուն և ըսաւ. «Ըշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի թէ ամբողջ իտրայէլի մէջ տակաւին այս կարգի հաւատացեալի մը չհանդիպեցայ: Գնա, ըսաւ Հարիւրապետին, և տունդ չհասած՝ առողջացած պիտի գտնես ծառադ, չնորհիւ ունեցած հաւատքիդ: «

«Ամէն մարդ երեք վկաներ ունի, ըսաւ Օտարականը, ինքը, իր ընկերը և Աստուած: Անհատի մը բարոյական, ընկերային և կրօնական արժանիքները այս երեք վկայութիւններով կը հաստատուին: Այդ երեք վկայութիւնները կ'արդարանան այսօր այս օտարականին վրայ: «

«Այս համեստ, ազնիւ ու հաւատքով լեցուն Հարիւրապետի հոգին, այսօր, բարեգուշակ տաղի մը նման կը ծաղկի արքայութեան երկնակամարին վրայ, բախտով նոր հորիզոն մը և նոր դաշտ մը կանխուածներուն առջև: «

«Համեստ ու սիրելի է ան, որ կու գայ իր բաժինը առնելու արքայութեան

բարիքներէն: Իր հաւատքը ծանրաբեռնուած է աւելորդապաշտութեամբ, որ կը ծանրացնէ մարդոց թախքը դէպի բարին և կատարեալը: «

«Սիրելի են անոնք, որոնք կ'ապրին գիտնալու համար, որոնց հոգին լեցուն է իղձերով և խոհերով, աւելի զեղեցիկ քան տաղերը երկնքին: Որոնց աչքը առատ է և որոնք իրենց տուածին փոխարէն ոչինչ կը սպասեն: Որոնց հոգիին նետը իբրեւ զերազոյն ըղձանք, մարդերէն անդին կ'երթայ, մխտուելու համար երկնքի սրտին: «

«Հաւատաւորներու և բարիք ընել սիրողներու զանձարանը միշտ լեցուն է: Անոնք որ հաճոյքով կուտան՝ ուրախութիւն կը հնձեն, իսկ անոնք որ ցաւով կը վճարեն՝ ցաւին մկրտութիւնը կ'ընդունին: Նոյնիսկ անոնք որ կուտան առանց հաճոյք և ցաւ զգալու, լոկ պարտականութեան մը գիտակցութենէն տարուած, անոնց կը ժպտի երկնաւոր Հայրը, ամպերու ետեւէն: «

«Տալը ապրելու կերպ մըն է, օրինակ ձեզի բնութիւնը: Երբեք իր պտուղով, խոտն իր ծիլով, կենդանին իր ձաղով այդ խորհուրդն է որ կ'իրագործեն: Կեանքը փոխ կուտայ կեանքին, զայն յաւերժացնելու համար: Չիր հարտայայտուած զգացումները կրնան թոյններու վերածուիլ ձեր մէջ, ի վնաս ձեր ապրումներուն: «

«Սիրելի են անոնք, որոնք ոսկի խօսքերու փոխան բարիք գործել կը սիրեն, և կուտան իրենց խոստացածէն աւելին: Անոնք որ գիտեն արդարացնել ապագան և փրկել անցեալը, որոնց սիրտը այնքան է լեցուն, որ կը մոռնան իրենք գիրենք իրենց բաշխումին մէջ, որոնց հոգին զերծ է աշխարհի բոլոր կանչերէն և կապանքներէն: «

«Հոգին կեանք է, իր գործունէութենէն կը ծնին վիշտն ու երջանկութիւնը, իսկ արցունքի և արեան մկրտութենէն՝ իր սրբութիւնը: Միայն արծիւները կրնան թռչիլ անդունդներու վրայէն և նայիլ աստղերուն: «

Ե.

(Շարունակելի՝ 7)